

DNA als enige mogelijkheid

VADERS VINDEN

Veel mensen zochten hun leven lang vruchteloos naar hun biologische vader, moeder, broer of zus. Als alle sporen doodliepen, moesten zij de handdoek in de ring gooien. Tegenwoordig is de vraag niet meer of, maar wanneer je je biologische familie vindt.

En dat alles dankzij je eigen DNA. Els Leijts

Het begon allemaal in de Verenigde Staten. Omdat alle Amerikanen nazaten zijn van immigranten (met uitzondering van de inheemse bevolking), is daar een grote interesse in afkomst. Sommige mensen willen bewijzen dat hun familie in 1609 op de Mayflower naar Amerika kwam. Anderen willen aantonen dat zij van een groot staatsman afstammen. En een derde groep wil achterhalen of het klopt dat oma in 1920 uit Italië is overgekomen en zo ja, of ze nog familie in dat kleine bergdorpje hebben. En wat te denken van Afro-Amerikanen? Oma was een slaaf, maar van wie had ze voorafgaand aan haar vrijmaking

al twee kinderen gekregen? En waar in Afrika liggen haar roots? Door deze vragen is genealogie populair in de Verenigde Staten. Ik voorspel dat ook in Nederland steeds meer jonge mensen zich zullen gaan verdiepen in hun afkomst en hun stamboom willen bouwen. Waar familiegeschiedenis vroeger het imago had een hobby te zijn voor (gepensioneerde) heren, is dat door DNA-tests veranderd. Dankzij DNA-genealogie kun je achterhalen of je papieren stamboom ook je biologische afstamming weergeeft. Wie meer over zichzelf en zijn/haar achtergrond wil weten, kan niet zonder DNA-genealogie.

DNA testen

Tot niet zo lang geleden deed je een DNA-test om via het Y-chromosoom de mannelijke lijn of via het mitochondriaal DNA (mtDNA) de vrouwelijke lijn te onderzoeken. Die Y-DNA-test en mtDNA-test verwijzen nooit naar één persoon, maar alleen naar een familielijn (als je geluk hebt). Dat is interessant als je je haplogroep wilt weten en wilt nagaan waar jouw voorouders zich vijfduizend



Wie meer over zichzelf wil weten, kan niet zonder DNA-genealogie. Part. coll.



jaar geleden op de aardbol begaven. Weliswaar was er jaren terug een jon- gen in Amerika die zijn vader vond door een Y-test te doen en de gevonden achternaam te vergelijken met mensen die rond zijn geboorte in zijn moeders omgeving verkeerden – dus het kon wel –, maar je moest (veel) geluk hebben om op die manier je vader te vinden. Daarnaast bestaat natuurlijk al sinds enige tijd de vaderschapstest (prak- tisch dezelfde test als de DNA-test die wordt gebruikt door de politie en het Nederlands Forensisch Instituut), waarbij stukjes van je eerste 22 chromosomen worden bekeken. Deze test is alleen bruikbaar voor een een-op-eentest om een ouder-kindrelatie vast te stellen. Maar wat nou als de broer van de geteste man je vader is? Die informatie komt er niet uit. Ook het vaststellen van relaties tussen broers en zussen lukt niet (alleen) met deze test. Rond 2012 kwam de eerste consumenten- test op de markt die de 22 chromoso- men onderzocht op rond de 700 duizend *markers* (plekjes) in plaats van de circa twintig *markers* uit de testen van voor die tijd. Inmiddels zijn meer bedrijven op de markt die deze autosomaal DNA-testen

in steeds meer landen aanbieden. De testen worden ook steeds verbeterd. In totaal hebben nu circa 15 miljoen mensen een dergelijke test laten doen. Het aldus verkregen profiel wordt opgenomen in een database waarna het met twee groepen wordt vergele- ken: allereerst met een referentiegroep, waarvan de familie tijdenlang in het- zelfde gebied heeft gewoond en dus geacht wordt representatief te zijn voor een bepaalde regio; en ten tweede met alle andere profielen in de database.

Matches

De tweede vergelijking is waar het in dit artikel om gaat. Je DNA-profiel wordt vergeleken met miljoenen andere

Ik voorspel dat ook in Nederland steeds meer jonge mensen zich zullen gaan verdiepen in hun afkomst

profielen en je krijgt meteen een lijst met matches. Een match is een persoon met deels hetzelfde DNA als jijzelf, wat betekent dat er sprake moet zijn van een gemeenschappelijke voorouder. Aan de hoeveelheid centimorgan (cM) kun je aflezen om welke familierelatie het onge- veer gaat (zie de afbeelding op pagina 29). Stel, je weet niet wie je vader is. Als je hem en zijn familie niet kent, dan kun je niet je eigen stamboom opstellen. Maar heb je een goede match, dan kun je wel de stamboom van je match gaan uitbou- wen. Dat is in feite een tak van je eigen stamboom. Door terug te gaan tot de gemeenschappelijke voorouders en dan weer naar beneden en zijwaarts verder te gaan, kom je uiteindelijk je eigen groot- ouders en vader tegen. Dat klinkt gemak- kelijker dan het is, want hoe herken je je vader als je hem op papier tegenkomt? Door in je stamboom ook op zoek te gaan naar andere matches, krijgt je onderzoek al snel richting. Helemaal als je stuit op een goede match die wel met jou matcht maar niet met je andere match. Dit betekent dat die stambomen elkaar ergens moeten kruisen en waar dat gebeurt, daar vind je je familie. Soms is het nodig om mogelijke familie- leden te vragen om zichzelf voor jou te testen, zodat je een tak kunt uitsluiten of bevestigen. Vind je uiteindelijk je vader, dan weet hij misschien wel helemaal niet dat je bestaat. Gelukkig kan een DNA- test dan bewijzen dat jij vijftig procent van zijn DNA hebt, inclusief leuke en rare trekjes, een apart loopje, een voor- liefde voor kamperen in de natuur en het verzamelen van oude langspeelplaten.

Onverwachte resultaten

Een autosomale DNA-test kan bijzondere verrassingen opleveren: je vindt opeens de tak terug van Pieter, de broer van je overgrootmoeder die in 1880 naar Canada is geëmigreerd. Na een paar brieven bleef het stil en het lot van Pieter was onduidelijk. Waarom had hij niets meer van zich laten horen? Het antwoord: er was geen duidelijke reden. Pieter wilde eerst iets positiefs over zichzelf te ver- tellen hebben voor hij weer naar huis schreef. Hij werkte hard, trouwde en kreeg een gezin. Toen zijn vrouw hem vroeg naar zijn familie in Nederland reageerde hij wat stuurs, hij had nooit meer iets gehoord, zelfs niet op de huwelijksaankondiging. Dat de familie inmiddels was verhuisd en die brief nooit had ontvangen, wist hij niet. Zo simpel kon het gaan. Door een DNA-test kun je zomaar een kleinkind van Pieter vin- den, die het wel leuk lijkt wat meer over zijn etniciteit te weten. Na wat mailtjes waarin informatie wordt uitgewisseld, kan de hele tak van oudoom Pieter aan de stamboom worden vastgemaakt. Ook een zogeheten *brick wall* kan met een DNA-test worden opgelost. Want wat als Pieter Jongma nou bij zijn immigratie zijn naam heeft veranderd in Youngsman? Vaak werd dit niet goed gedocumenteerd en opeens was de fami- lie elkaar kwijt. Pieters kleinkind Mark Youngsman weet alleen dat zijn familie uit Nederland kwam, verder niets. Maar pas op: als je anderen vraagt om voor jou mee te werken aan een DNA-test, vraag ze dan altijd van tevo- ren of ze alles willen weten en of ze op de hoogte zijn van het feit dat er soms iets uit de test kan komen wat niemand verwacht. Zoals de twee zus- sen die een test deden in het kader van hun gezamenlijke genealogiehoobby. Uit de uitslag bleek overduidelijk dat ze halfzussen waren, een schokkende ontdekking. En toen moesten ze nog zes weken wachten op de uitslag van een neef aan vaderskant om te weten wie van beiden een andere vader had. Of de man die ervan overtuigd was dat hij



Een zoektocht uit de praktijk

Lara* maakte een afspraak met me omdat ze haar vader wilde vinden. Ze wist helemaal niets van hem. Haar moeder was zwanger geworden tijdens haar studietijd in Utrecht, maar wist niet van wie of wilde dat niet vertellen. In zo'n geval maak ik een reconstructie van het leven van de moeder rond de tijd van de conceptie. Waar woonde ze? Waar werkte ze? Waar ging ze uit? Wie waren haar vriendinnen? Ik stelde Lara voor om ook DNA-onderzoek te betrekken in de zoektocht. We kregen haar moeder zover om net als Lara haar DNA te laten testen, zodat we de matches gemakkelij- ker konden scheiden in moeders- en vaderskant. De uitslag stelde wat teleur: een hoop achterachterachterneven en -nichten, niet het pareltje waarop je hoopt. Dat veranderde toen er na een paar weken een match bijkwam van 244 centimorgan, die niet met Lara's moeder matchte! De match heette Hans Eekhof en volgens de schema's die in DNA- groepen circuleren was hij een *second cousin*, een achterneef. Een opa of oma van Hans moest een broer of zus zijn van de opa of oma van Lara. Als beroepsonderzoeker kies ik er vaak voor om de match niet meteen te benaderen. Wanneer je een beginnetje hebt, kun je rustig een genealogie bouwen zonder de familie lastig te vallen. Via het stukje stamboom dat Hans online had gezet, WieWasWie en de online collectie familieadvertent- ties van het CBG kwam ik een heel eind en achterhaalde ik wie de vier grootouders van Hans waren. Ik wilde de vier grootouders van Hans Eekhof aan een nader onderzoek onderwerpen en vroeg hun persoonskaarten aan bij het CBG. Op een persoonskaart staan de ouders vermeld, waardoor je weer een generatie hoger kunt

zoeken om zo hopelijk de broers en zusters van de grootouders van Hans in kaart te brengen. Een van hen is immers een grootouder van Lara. Soms moet ook het geluk een handje helpen. Lara kreeg er in een andere database een match bij van 233 centimorgan. Deze persoon heette Susan Meyer, was 84 jaar oud en woonde in Canada. Vermoedelijk was zij een achter- oudtante. Susan vertelde dat haar vader Cornelis Meyer heette en naar Canada was geëmigreerd. Zijn familie was in Nederland geble- ven. Ze kende nog de naam van haar oom Jan (Johannes) Meijer, bij wie ze vroeger vaak had gelogeed op de boerderij. Nader onderzoek leverde op dat de zoon van Jan, Cees Meijer, getrouwd was met Anna Spiekman, een zus van de oma van Hans. Doordat we nu een snijpunt had- den van de stambomen van de twee matches konden we gericht verder zoeken. Al gauw bleek dat Cees Meijer en Anna Spiekman een zoon hadden gekregen die Ton Meijer heette en in Utrecht had gestudeerd. Geconfronteerd met deze naam, gaf de moeder van Lara toe dat het mogelijk was dat deze Ton Lara's vader was. Ton was erg verbaasd te horen dat zijn relatie met de moeder van Lara wellicht niet zonder gevolgen was gebleven. Hij was gelukkig bereid tot een DNA-test en nadat de uitslag terugkwam als een honderd procent match hebben vader en dochter elkaar onlangs telefonisch gesproken. Lara heeft haar biologische vader nog niet ontmoet, maar ze is heel erg opgelucht nu de waarheid te weten en de naam van haar vader te kennen.

* De namen van Lara en haar verwanten zijn gefingeerd

DNA-testkits. Part. coll.



een joodse onderduikbaby was, terechtgekomen bij een gezin in Dordrecht waar hij zich nooit thuis had gevoeld. Zijn verhaal was zo sterk verbonden met zijn gevoel van identiteit dat hij de uitslag van de DNA-test in twijfel trok, toen bleek dat zijn vader en moeder wel degelijk zijn biologische ouders waren. En wat te denken van de situatie rondom je neef? Aangestoken door je enthousiaste verhalen over de familiegeschiedenis, deed hij ook een DNA-test. Daaruit bleek dat hij niet met jou verwant is. Au!

Verwachtingen

Als familiedetective help ik bij de zoektocht naar onbekende vaders of andere verwanten. Maar willen die vaders wel gevonden worden? Het is een vraag die je eigenlijk niet aan mij moet stellen, aangezien ik altijd aan de kant van de zoekster sta. Daarvoor heb ik te vaak gezien hoeveel verdriet het kan opleveren als je de helft van je afkomst niet kent. Het gaat hier om de waarheid. Iemand is je biologische vader, daar helpt geen

Ik voorspel dat ook in Nederland steeds meer jonge mensen zich zullen gaan verdiepen in hun afkomst

moedertje lief aan. Of je met deze persoon een vader-kindrelatie krijgt, valt nog te bezien. Vaak gaat het de kinderen in eerste instantie alleen om die waarheid. Ze willen begrijpen waar hun uiterlijk en eigenschappen vandaan komen. Het voelt als thuiskomen als je ziet dat je op je oma lijkt en hoort dat je opa en vader net als jij medische functies hadden. Dat te weten is van onschatbare waarde. Pas na het eerste contact zal blijken of dit een vervolg gaat krijgen. Het moet klikken. En beide partijen moeten ervoor openstaan. Behalve aan speuren, besteed ik een groot deel van mijn tijd aan het

managen van verwachtingen. Over geld gaat het nooit, hoewel dat vaak een van de eerste vragen van een gevonden vader is. Een kind van veertig zoekt geen deel van een erfenis, maar erkenning. Een aparte groep wordt gevormd door anonieme spermadonoren. Vaak waren mannen donor uit ideële overwegingen – je hielp een kinderloos stel om een baby te kunnen krijgen – anderen doneerden vanwege de financiële vergoeding. Uit de contacten met gevonden spermadonoren blijkt dat een aantal van hen nieuwsgierig is en zich soms zeer betrokken voelt bij kinderen die hen vinden. Sommigen moeten er iets langer aan wennen dat ze te vinden zijn door middel van een simpel testje. Maar er zijn ook donoren die meer van hun kinderen verwachten dan omgekeerd. Zo brengt iedere technologische ontwikkeling nieuwe kwesties van ethische en emotionele aard met zich mee. Dan is het vaak gemakkelijker als je je opa zoekt. Je hele leven heb je gezien dat je vader of moeder eronder leed zijn/haar vader niet te kennen. Als het meezit leeft je ouder nog, maar ook met je eigen DNA (wat gemiddeld 25 procent van die opa bevat) kun je met succes naar je grootvader zoeken. Familieleden die je dan vindt, voelen zich meestal niet bedreigd door de situatie, zij vinden het vaak alleen maar interessant. Voor je het weet zit je bij hen op de bank familiefoto's te bekijken. •

Voor je het weet zit je bij je nieuwe familie op de bank familiefoto's te kijken. Part. coll.



Els Leijts is familiedetective en eigenaar van zoekbureau Leijts & Partners



'Mijn naam is Joëlle de Boer. Ik heb twee moeders en ben in een ziekenhuis verwekt met donorzaad. Begin 2017 ontmoette ik voor het eerst mijn biologische vader. Toevallig doen we allebei aan stamboomonderzoek. Ik wilde graag een DNA-test laten doen om er honderd procent zeker van te zijn dat hij mijn vader is, maar een blik op de foto's waarop hij en ik ongeveer even oud zijn, zegt eigenlijk al genoeg. Nu probeer ik andere donorkinderen te helpen bij de zoektocht naar hun biologische vader. Wie weet word ik ooit net zo goed als Els Leijts.' Part. coll.